

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-664-5-9>

**LIFE-CREATIVITY AS A LITERARY CATEGORY
(ON THE EXAMPLE OF THE BIOGRAPHY AND POETRY
OF VOLODYMYR ZABASHTANSKY)**

**ЖИТТЄСТВОРЧИСТЬ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА КАТЕГОРІЯ
(НА ПРИКЛАДІ БІОГРАФІЇ ТА ПОЕЗІЇ
ВОЛОДИМИРА ЗАБАШТАНСЬКОГО)**

Крупка V. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the Ukrainian Language
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State
Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine*

Крупка В. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української
літератури
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Vinnichuk A. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Head of the Department of the
Ukrainian Language,
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State
Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine*

Віннічук А. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української
літератури,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Solodiuk N. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the Ukrainian Language,
Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State
Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine*

Солодюк Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української
літератури,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Сутність художньої свідомості реципієнта полягає в тому, що процес співпереживання нерозривно пов'язаний з процесом споглядання художньої форми в гармонії, завершеності. Читач здійснює бінарне бачення творів мистецтва, яке й складає художнє ставлення до художнього тексту. Перший план налаштовує реципієнта на художній твір як на безпосередню реальність, чим сильніша ця частина свідомості, тим яскравіша емоційна здатність читача співпереживати,

тим активніше виявляється його емпатія та співучасть у тій життєвій колізії, яку показав автор, тим очевидніше його перенесення до світу художника. Другий план за своєю функцією антонімічний першому, в результаті його дії реципієнт повинен усвідомлювати, що показаний автором пласт буття не є безпосереднім життям, це лише її образ.

Володимир Забаштанський – митець слова, який у вісімнадцять років утратив очі й руки, – у перших збірках «Наказ каменярів» (1967), 9«Віра в людину» (1971), «Моя вузькоколіяка» (1973), «Син скелі» (1978) найпереконливіше творить художній образ малої батьківщини – Браїлова, що складається з дитячих спогадів автора та емоційно пережитого ставлення ліричного героя. Натомість це, безумовно, не реальне подільське містечко, а його художній топос.

Відповідно повноцінна психологічна дія поетичного твору пов'язана зі здатністю відчувати художню форму та знати специфіку мови літературного тексту. Адекватне сприйняття художнього твору виникає лише за умови одночасної дії цих планів художньої свідомості реципієнта, в результаті чого виникає ефект бачення художнього образу. Реципієнт розуміє, що це мистецтво, а інтроспекція художньої свідомості є одним із психологічних механізмів художньої свідомості як художника, так і поціновувача мистецтва, що відбивається у спогадах, мемуарах, щоденникових записах, а в цьому випадку – в ліричних творах В. Забаштанського як синтезі названих проявів.

Прикметно, що життя і творчість В. Забаштанського тісно взаємообумовлені, перша в одній з визначальних своїх фаз перетворюється на другу, стає нею, внаслідок чого додається така онтологічна категорія як життєтворчість, яка характеризується не так синтезом, як синкретичністю цих двох компонентів. Психолог Т. Титаренко з цього приводу зазначає: «Життєвий шлях є водночас і творчим шляхом тією мірою, якою кожна окрема особистість стає спроможна власною вчинковою активністю створити себе і свій мікрокосмос» [5, с. 103]. Оскільки фізичні травми призвели до мимовільної ізоляції, зв'язок митця із соціальним оточенням певною мірою порушився, і таким чином внутрішній світ потребував реалізації творчих потенцій через індивідуум поета. Життєтворчість стала смыслом активного самопізнання і самотворення поета, продукуючи справді рятівний для самої особистості пласт інтелектуально чуттєвих проявів, – що означають її як створювача, творця, деміурга власного життєвого світу.

Трагедія ще юного В. Забаштанського мала істотний вплив на формування його «внутрішньої біографії» (П. Білоус), пов'язаної з колізіями духовного світу та специфікою світоглядних моделей і творчої інтенції, внаслідок чого набувають особливого вираження особистісні мотиви, стильові домінанти та образи, які виформовують

постать ліричного героя, що повноправно функціонує в поезії як екзистенційно-мистецькій формі буття.

Значний масив творчого доробку автора містить поезії, де біографічний фактор яскраво виражений як основа для саморефлексій, що призводить до повторного, інтенсивнішого переживання життєвих реалій та внутрішніх колізій. Передусім це художні твори, де розгорнуто роздуми поета з приводу свого мистецького призначення, пошуків творчого шляху.

Життєтворчість стає не тільки зворотною активованим пізнанням особистісного начала у творчості, а й реабілітаційним актом психіки, самореалізацією автора на шляху формування власної художньої ідентичності. В. Крупка, окреслюючи творчий феномен, поета говорить: «Художні пошуки привели В. Забаштанського до оригінального індивідуально-авторського літературного стилю, що ґрунтується на єдності особистості та її художньої практики. Парадигма еволюції визначається динамікою онтологічних основ особистості, яка творить своє буття і художній світ. Художній світ поета, залишаючись естетичною реальністю, є реалізацією, безпосередністю буття автора, його біографічного, буттєвого статусу» [3, с. 6]

Тому самоздійснення В. Забаштанського як митця слова набуває еволюційного розвитку, що ґрунтуються на психологічних особливостях особистості та сублімації окремих компонентів у її творчій реалізації. Оновлення Я-ідентичності поета пройшло кілька етапів: відновлення фізичного стану, повна фрустрація, граничне буття, психологічне відновлення, самостановлення. У розвідці «Поетичний пльонтанізм Світлани Сашук: імператив животворності» про екзистенціал життя зазначено: «Діалогізуючи зі світом, лірична героїня насамперед розкриває свою сутність, здатність і спроможність досягнути все, що перебуває навколо неї, тобто зробити довершеними сенси буття, означені різними формами екзистенціалу ЖИТИ» [2, с. 115]. Жити для В. Забаштанського – значить творити.

У світлі психоаналізу його творчість однозначно можна розглядати як своєрідний психокатарсис, покликаний синтезувати процес душевного зцілення і процес створення тексту, внаслідок чого відбувається вибух креативної енергії. О. Твердовська з цього приводу зазначає: «Катарсис як емоційний стан творчої, обдарованої людини кульмінує складну трансформацію почуттів, де неприємні афекти піддаються деякому розрядженню, знищенню, перетворенню на протилежні. Нагромадження суперечливих вражень, хаос знімаються та змінюються на відчуття гармонії віднайденого рішення, набуття прекрасного» [4, с. 125].

Домінантною проблемою поетичних рефлексій В. Забаштанського виступає реабілітація ідентичності, яка полягає в інтеграції біологічних, соціальних і творчих процесів та переструктуруванні елементів ідентичності для подолання кризової ситуації. Ідентифікація дозволяє поету цілісно й неперервно еволюціонувати, тобто знаходитись у постійному розвитку, динаміці. Наприклад:

В синіх скелях поезії волею й розумом¹⁰
Я обтісю слово, мов камінь, тверде,
Серце знову по вінця наповнене грозами,
Я живу, і борюсь, і творю для людей [1, с. 4].

Літературна творчість В. Забаштанського за метою здійснюваної діяльності утворює складний симбіоз компонентів, до яких входять витіснення психічних комплексів, утеча від дійсності, самопізнання, самовираження. В основі кожного виду художньої діяльності лежить елемент зцілення, переважно короткочасне чи взагалі ілюзорне, воно є напрочуд важливим фактором у формуванні духовної цілісності творчої особистості.

Література:

1. Забаштанський В. Наказ каменярів : [лірика]. Київ : Радянський письменник, 1967. 55 с.
2. Крупка В., Віннічук А., Солодюк Н. Поетичний пльонтанізм Світлани Сашук: імператив животворності. *Мистецтво в культурі сучасності : теорія та практика навчання*. 2025. № 5. Т. 2. С. 112–118.
3. Крупка В. Поезія Володимира Забаштанського (проблеми творчої еволюції) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 ; Київс. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2010. 19 с.
4. Твердовська О. Розвиток творчої особистості в контексті сучасної освіти *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 123–128.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.